

Miomir Petrović

Miris
MRAKA

■ Laguna ■

Copyright © 2013, Miomir Petrović

Copyright © 2013 ovog izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Miris
MRAKA

SADRŽAJ

1. Kredenc i kasetofon blaupunkt, Miloševa smrt
(*vreme sadašnje*) 11
2. Petromaksimovići iz Hercegovine, Pejčemaxsimovići
iz Metohije, Vidosava iz Crne trave
(*kraj pretprošlog veka*) 25
3. Raška kuća u Peći, vidovita Vidosava i miris
slatka od ruža (*početak prošlog veka*) 43
4. Dimitrios Teodopulos – otac naše majke,
prvi izgon na severoistok Grčke, drugi izgon –
susret sa razbojnicima (*kraj pretprošlog veka*) 55
5. Poluslepi Vojin, plodnost Vidosave i Milivoja,
austrougarska vojna (*prva polovina prošlog veka*) . . 81
6. Ponoćni ritual, „Zlatni hipodrom“ u Kilkisu,
konjski šaptač, podoficirska škola u Skoplju, nova
domovina (*početak prošlog veka*) 95
7. Balisti i ponuda Hajra Komeše, seoba u Srbiju,
Stari tata Milivoje, Beogradski volovi
(*prva polovina prošlog veka*) 120

-
8. „Grčka kraljica“ Vasilisa Panajotis, iz Skoplja u Niš,
ružine latice i pisma (*prva polovina prošlog veka*) . . . 142
 9. Mrak a u mraku plac, jermenske radnje, izgradnja
Raške kuće II, kupovina grobnice, kovčezi kao
kamenje teški, neposredno pred okupaciju
(*polovina prošlog veka*) 163
 10. Ljubavni sastanci u pratnji njene mame, lov i
venčanje, krotitelj i devojka, oficirske kćeri,
prekomanda u Beograd, početak rata
(*polovina prošlog veka*) 184
 11. „Sve će biti crveno“, neki novi Beograd, crna
berza, na dunavskom žalu, nenadani povratak
Makrena, Miljana i Marka, rat i okupacija
(*polovina prošlog veka*) 205
 12. Sabljama na tenkove, „Svi smo mi stranci, Dimi“,
ponovo kod kuće i... ponovo kod kuće, saračka
radionica u salonskom stanu, provijant kod
Maksimovića, početak i kraj rata
(*polovina prošlog veka*) 227
 13. Braća kao tuđa, „Crveno kô krv“, Nemač iz šahta,
ratni profiter na suđenju, kapetan Kosturčić, novi
stanari, ponovo stočna pijaca i ponovo na
dunavskom žalu, prve godine slobode
(*polovina prošlog veka*) 251
 14. Maslovarićeva „nagrada“, hipodrom i stil
Mite Grka, tajna kladionica u kafani Bosna,
povezivanje porodica, čudesni dogovor o imanju
Panajotisa, prve godine SFRJ
(*druga polovina prošlog veka*) 277

-
-
15. „Revolucijina revolucija“, „Ne dirajte mi Kraljicu“,
sedam upoznavanja Radomira i Sofije, porodična
opipavanja u mraku, veridba i smrt
(*druga polovina prošlog veka*) 294
16. Čudne smrti i duga veridba, iznenadna zaposlenja,
svadba – s pucanjem i pevanjem, rođenja Miloša i
Maksima, partizanski oficir u grčkoj monarhističkoj
kući i druga svadba – s guslama
(*druga polovina prošlog veka*) 317
17. Naša prva inostranstva: Liban i Grčka, nove
smrti u starih Maksimovića, drugo letovanje
istog leta: Stoliv, „klika“ u preduzeću
(*druga polovina prošlog veka*) 335
18. Očev izgon, nove smrti i nove nežnosti, prva
ekspedicija u Boku, druga ekspedicija
(*druga polovina prošlog veka*) 352
19. Nestanak deda Milivoja, Panajotisi, škola, vojska
i sve po redu, vitriol
(*druga polovina prošlog veka*) 362
20. Heraklova smrt i rođenje Marije i Teodore,
raspad SFRJ, nove smrti, Milošev rat i mir
(*kraj prošlog veka*) 377
21. Splet Radomirove i Miloševe bolesti, Vidosavin
poslednji mrak i bombardovanje, smrt na
moru, novi Stari tata i njegova sloboda
(*vreme sadašnje*) 390
- Beleška o autoru 403

1.

KREDENAC I KASETOFON BLAUPUNKT, MILOŠEVA SMRT

(vreme sadašnje)

Čak ni sada, nakon puna tri dana provedena u prostranom kredencu, oslonjenom na najudaljeniji – gledano iz pravca ulaza frontalni – zid podruma porodične kuće, sedeći više-manje nepokretno na drvenoj hoklici, u potpunom mraku i gotovo bez zvuka, ukoliko se izuzme šuštanje kasetofona blaupunkt sa mikrofonom koji je položen na moje butine, pred očima mi je samo jedna slika. To je slika jutra koje je prethodilo zatvaranju u dvokrilni kredenac i aktiviranju kasetofona. U toj slici je rano proleće, kasno podne i sunčeva svetlost tek stidljivo obasjava dvorište kuće broj 49, u Dositejevoj ulici, na donjem Dorćolu, u Beogradu. Jasno vidim: pravougaono dvorište, nekih četrdeset metara uvučeno u odnosu na trotoar, kratko podšišanu zelenu travu čiji je jedan pojas nesrazmerno širi od drugog i prekinut betonskom stazom predviđenom za parkiranje automobila, budući da nemamo garažu. Ispred trospratne kuće iz 1936. godine, izgrađene u neoklasičnom stilu, s nekoliko malih,

poput bunkera uvučenih lođa na drugoj etaži, sive i pomalo oljuskane fasade, vidim svoju opel astru metalik boje i zatvorenu kapiju od kovanog gvožđa, nedavno osveženu masnom crnom farbom. Sama kapija predstavlja slavoluk koji zaokružuju dva kubeta-stuba, na čijim se vrhovima, sa svake strane, nalazi po jedan masivni, betonski propilej u vidu žardinjere.

Čutim ali ne, čak i pored okretanja točkića kasete u *Blau-punktovom* aparatu starije izrade, tišina nije potpuna i povremeno mogu da čujem brujanje trolejbusa na njihovom putu za depo Gradskog saobraćajnog preduzeća, na dnu paralelne Dobračine ulice, graktaj ptica, ponekad mi se učini i huk Dunava. Sve u kući i oko nje u miru je i redu, znam, onako kako je uvek u podne, onako kako i treba da bude. To je poslednja slika koju sam zapamtio pre nego što sam se uvukao u kredenac. Jedino što u slici nije onako kako treba, mada se spolja gledano to ne može uočiti, jesam ja sâm, zatvoren u kredencu u dnu podruma, u onom istom masivnom ormanu od orahovine u kome smo se brat i ja naizmenično skrivali kada bismo igrali žmurke. Zarobljen sam u ogromnom drvenom zdanju u koje bi mogla stati još tri odrasla čoveka a da se uopšte ne dodirnu ramenima. U potpunom mraku i ne toliko potpunoj tišini. U toj tami, vidim sebe s nozdrvama raširenim i uprtim da osete još neki od mnogobrojnih mirisa mraka koji me obavijaju.

Sve je počelo njegovim dolaskom. Možda i ranije, očevim ili bratovljevim odlaskom. Ipak, mislim da je zaista počelo tek njegovim dolaskom. Bilo je to pre mesec dana, krajem marta, kada kiše kao i obično počnu da kljuju limene oluke i parapete padajući iskosa, kao da im je dosadilo neprestano provociranje krova i crepova pa počnu da udaraju postrance, da namerno lupaju u prozore poput nezvanih gostiju. Kao i

kiša, čika Lale je takođe bio nezvan gost. Nije, doduše, lupao u prozor, ali svakako jeste na zadnja, dvorišna vrata. To što je bio mokar do gole kože i nije bilo toliko čudno – napolju je padalo kao pred Veliki potop – koliko njegov izgled: pokušao je da se sakrije od nepogode ispod kožnog šešira ogromnog oboda koji je ličio na raširena gavranova krila. Bio je u svom uobičajenom radničkom kombinezonu i dubokim ribarskim čizmama kroz čiju je nepromočivu gumu ipak nekako izbijala šalitra od znojnih nogu; smrdeo je na dunavski mulj a na brkovima mu se držala nekakva bela izlučevina kao da ga je som kapitalac poškropio muškim semenom u trenutku ulova. U rukama je zaista držao ogromnog, tek ulovljenog soma kojim kao da je krčio put pred sobom ili unapred kupovao naklonost onoga koji se pomalo nećkao da ga primi pod svoj krov usred nevremena. Najčudnije od svega bilo je što nisam mogao da se setim kada sam ga poslednji put video, kada je to poslednji put došao k nama. Da li je to bilo pre deset meseci ili deset godina? Kako sam bio sâm u kući, nisam se dugo premišljao da li da čika Laleta pustim u salon, ali smo ipak, na njegovo insistiranje, ostali u kuhinji, gde se on udobno zavalio u stolicu i naslonio na zid, povremeno bacajući pogled ka dvorišnim vratima, kao da očekuje da će još neko ući za njim, uopšte ne skidajući šešir s čijeg je oboda voda pljuskala amo-tamo a ponekad i u široko otvorena, zubata usta smrdljive ribe koju je nonšalantno, kao da se radi o nekoj agendi ili muškoj torbici, bacio na mušemom prekriven sto.

Stavio sam vodu na ringlu i po grčki natrunio džezvu s malo cimeta, onako kako me je majka naučila, pre nego što sam dolio ključalu vodu a ispred starca stavio flašu šljivovice i čašicu. Ispio je jednu, odmah drugu i potom izvadio kutiju žute zete. Kada mu je lice na tren nestalo u oblaku dima, shvatio sam da su mu nokti i prsti žuti baš kao ambalaža

njegovih omiljenih cigareta, usne bele kao njihov filter a zubi crni kao duvan zete. Pretvorio se upravo u ono što je godinama nikotinomanski halapljivo pušio.

Čika Lale je bio je dugogodišnji šahovski partner mog pokojnog oca Radomira i njihove su partije izgledale kao poseta dvojice pijanih mornara nekoj lučkoj javnoj kući. Zatvorili bi se u očevu radnu sobu i tamo, u oblacima duvan-skog dima, satima i satima igrali šah, povremeno se lascivno smejući, povremeno pijano šenlučeći, brbljajući neke gluposti. Ponekad bi jedan od njih bolno jauknuo usled loše odigranog poteza, a ponekad bi se, uprkos razlici u godinama, drali jedan na drugog i psovali kao kočijaši sve dok jednog ne bi izdao glas, da bi se, nekoliko časaka kasnije, ponovo smejali i uz zvonke udarce lepo oblikovanih figura nameštali tablu za novu partiju. Tada smo svi u kući ćutali i na vrhovima prstiju prolazili pored očeve radne sobe koja će ujutru, znali smo, osvanuti u lomu kao da je desetak kabadahija nekoliko dana iz obesti kršilo sve pred sobom. Od kada znam za sebe, donosio nam je tek ulovljenu ribu i kada smo je želeli, a mnogo češće kada nismo. U porodici je kružila priča o tome da je još njegov otac, takođe profesionalni dorćolski alas, snabdevaao ribom neimare Crnotravce koje je moj deda Milivoje uposlio na izgradnji kuće u Dositejevoj, malo pre početka okupacije, te se to, praktično prvo dedino poznanstvo u Beogradu još uvek održavalo preko sinova, iako godinama međusobno udaljenih kao hrast od breze u šumi. Ko bi znao šta je od svega toga istina, govorila bi moja majka dok bi ribu koju je ulovio čika Lale metala u hleb tankih korica i takvu je, opet na grčki način, stavljala na tiganj da se ispeče. Govorilo se i da Lale, kao i njegov otac, ne lovi ribu koliko je, u stvari, vabi da ona sama izađe iz Dunava. Spuštao bi se do Pančevačkog mosta u drvenom čamcu, s koga su visile stotine prikačenih

udica bez mamaca, i potom pljuvao po vodi zrnevlje ječma i žita koje je držao u ustima, praveći oko čamca pravi mali baraž klobučića. Tako bi na kraju ribolova, s ulovom zakačenim za čamac, palio slabašni vanbrodski motor i na jedvite jade plovio uzvodno. Lale nikada ne juri za ribom nego pušta da ga ona stigne, govorio je moj otac.

– Na sto voda ste stavljeni vi Maksimovići – obratio mi se pošto je u nozdrve ušmrknuo onu belu koprenu s brkova. – A ni u jednoj se ljudski niste ni okupali. Onaj tvoj deda se nije pošteno napio ni Trebišnjice, kad ste prešli na obale Bistrice, onda je pregazili, a huk Morave niste ni uspeli da čujete kada ste je skelom prelazili da bi se zauvek zaglavili ovde pred Dunavom. A Dunav... Dunav niko od vas ne voli niti ga je ikada voleo. Nego, sine, došao sam da te upozorim da su snegovi uzvodno okopnili, pa je reka opet nabujala, a i da ti dam ovo somče, nije lepo na oko al' će biti dobro kad mu se glavurda isprži na crvenom luku. Da pripaziš na podrum i cevke-govnarke, ako počne da klumka i kljuje, onda će brzo i da bljuje, temelje da ti ne nagrđi. Već je Ratno ostrvo skoro celo pod vodom, ni luka nije u boljem stanju. Eto, čisto da znaš. Poznaje čika Lale reku, pa je oduvek bio red da dođem i upozorim. Jer može da se desi da, kad vi ne volite Dunav, zamrzne i on vas. Al' posebno pazi na podrum. Eto, toliko, a sad moram da krenem.

Tek sam spustio šoljicu s vrelom kafom na sto, kad se starac (mogao je imati, istovremeno, devedeset ali i sto devedeset godina) uskopistio da ide i, brže nego što je došao, izašao, ovog puta bez ribe u rukama i to na gori pljusak nego što je bio onaj po kojem je ušao. Sigurno sam i ja nešto njemu rekao, ali se više ne sećam. Ugasio sam ringlu, uzeo nož, na brzinu rasporio čika Laletovo somče, izvadio iznutrice i

ubacio ribu u zamrzivač da mi ne usmrđi čitavu kuću. Uskoro sam zaboravio na njegovu posetu, kao i na ribu u zamrzivaču.

Kada sam nekoliko dana kasnije sa ženom bauljao po Bajlonijevoj pijaci, puštajući da me natovarenog kesama sprovodi između tezgi kao pandur pijanca do policijske stanice, nabasah na Ružicu Marković, penzionisanu profesorku harmonike u Muzičkoj školi „Stevan Mokranjac“, našu staru komšinicu i prijateljicu moje majke. Iskoristivši taj susret da izbegnem dublje uvlačenje među tezge, puštajući svoju ženu da se sama prepusti bujici oznojenih i užurbanih tela, zapodenuo sam razgovor s gospođom Marković o vremenu, izuzetno vlažnom i neprijatnom proleću u kome smo se našli, i ona napomenu da je Dunav nadošao kako već godinama nije. Nisam stigao čak ni da ponovim upozorenje koje mi je onomad dao stari alas, poznat njoj koliko i meni, kada mi žena (ko zna zašto baš u trenutku kada sam pomislio da izgovorim čika Laletovo ime) iznebuha reče da više niko i ne izlazi na ribarenje kada je vodostaj toliki, te da i ona mora da kupuje ribu od pijačnih preprodavaca. Malo je zastala i onda mi saopštila da je samo čika Lale (dodavši: „Bog da mu dušu prosti“) umeo da vadi onako lepe smuđeve, grgeče i somove iz Dunava.

– Čika Lale, zar je on...? – započeh blesavo pitanje.

– Umro je on, sine... valjda... E, sad si me malo zbunio. Stvarno mislim da je umro i to nekih pet-šest godina pre tvog oca i brata – izgovorila je zbunjeno, ali svejedno ljupko, s kontrolisanim i kao u grč uhvaćenim osmehom na licu, baš kao da sam jedan od njenih đaka kome deli packe zbog loše odsviranog tona.

Nisam se setio ničega što bih mogao dalje da je upitam i tako smo se naprečac oprostili. Da li je poseta mrtvog čoveka moguća, da li se zaista odigrala, ili je žena naprosto

pogrešila? Na neki način, ne bih se previše iznenadio i da je mrtav boravio u mojoj kući jer sam od malena naučen da verujem kako je nešto tako moguće i moja porodica je ne jednom prisustvovala čudima ili ih sama pokretala. Znam, reći ćete da sam lud, ali ponekada smo, kada smo bili mlađi, brat i ja „sačekivali“ odavno sahranjenog i oplakanog dedu Milivoja u kapiji koja je vodila u unutrašnje dvorište Gundulićevog venca 40, odranije poznajući tajnu desne strane ove Dorćolske ulice. Javio bi nam se deda i ponekada nešto rekao, dao neki mali savet kako da spustimo desnu ruku niže kada počne tuča i povijemo se napred, na primer. Ponekad bi samo ćutao i mahnuo. Naime, od malena nas je otac upozoravao da desnom, senovitom stranom prolaze duhovi davno umrlih. Znali smo i to da u Knez Danilovoj povremeno šetaju seni otete, odbegle ili na bilo koji drugi, ali svakako tragičan način preminule dece. Utvare pokojnih stričeva Vlaste i Srećka ponekad smo mogli da vidimo u kapiji Knez Miletine broj 10. Deda-stričevi Matija i Milutin su nas, kao aveti, gotovo opsedali ispred broja 23 u Budimskoj, a braća od strica našeg oca Goran i Jakov povremeno su nam mahala ispred jedne kapije u Carigradskoj ulici. Povremeno sam, mnogo posle njegove smrti, „vozio“ i svog sopstvenog oca na suvozačkom sedištu automobila, i to samo onda kada bih se kretao okolinom Topčidera ili Košutnjaka. Posedeo bi malo sa mnom i ne bi mnogo govorio. Ako bi nešto i rekao, bilo bi to više u vidu neke šifre za čije razbijanje nikada nisam imao previše vremena ili hrabrosti. Znam i to da sam se i sâm, živ i zdrav, „pojavljivao“ na mnogim mestima gde nisam u tom trenutku ili nisam uopšte u životu boravio, ali su me poznanici i prijatelji neretko ubeđivali da im nisam otpozdravio na Kritu, u Damasku, u Bulevaru revolucije, na kvantaškoj pijaci ili u Veneciji. To da je guma na mom poni

biciklu uvek pucala kada bih se provozao kroz senovit ugao Kapetan Mišine i Skenderbegove, shvatao sam, bez mnogo razmišljanja, kao datost i s vremenom počeo da se s Kalemegdana vraćam trotoarom Dušanove, dok bi moj brat Miloš, bez gumidefekta, normalno nastavio Skenderbegovom. Tako ni pojava možda upokojenog čika Laleta za mene nije bila, ruku na srce, neko neviđeno čudo, ali mi – priznajem – nije bilo baš prijatno zbog svega toga.

Te noći, prevrćući se po krevetu jer me san nije hteo, oslušujući jasan huk nabujalog Dunava, prvi put sam se uplašio da bi voda zaista mogla da prodre u podrum. Kuća je bila stara i samo se otac brinuo o njenom izgledu i funkciji. Setio sam se da je u velikom kredencu u podrumu otac držao kutije i valjkaste futrole sa planom i projektom porodičnog zdanja. Ustao sam iz kreveta i u pižami i papučama sišao. Ne, tamo nije bilo vode. Da, s druge strane, bilo je nekog potmulog huka, možda zvuka reke ili podzemnih voda koje nikada ranije, za svojih pedeset godina provedenih u kući, nisam čuo. Otvorio sam kredenac i uključio svetlo. Otac je nekada davno sproveo žicu u sâm orman i sa nje je visila gola sijalica. Njeno žučkasto, mutno svetlo otkrilo je nekoliko velikih kutija i futrola. Počeo sam da kopam po njima nailazeći na očeve arhitektonske studije i projekte, stare budilnike, ostavljene kape, od moljaca izjedene šubare, požutele fotografije, odbačene Miloševe i moje sanke a na kraju sam u jednoj crnoj kutiji pronašao stari kasetofon blaupunkt. Bila je to teška, pljosnata, arhaična mašina na baterijsko i električno napajanje, s mikrofonom do koga se protezao spiralni gajtan i, mada je nekada morala biti najnoviji krik tehnike, sada je podsećala na neku prepotopsku telefonsku sekretaricu. Činilo mi se da prvi put vidim taj aparat. Baterija, naravno, nije bilo. Ipak, u pregradi predviđenoj za njih stajao je uredno umotan gajtan

sa utikačem. Pored toga, u kasetofonu je bila kasete. Iako su one odavno izašle iz masovne upotrebe, magnetna kasete je bila novije proizvodnje u poređenju sa aparatom.

Ni sam ne znajući zašto to činim, zašto ne nastavljam potragu za planovima kuće, isključio sam sijalicu i u polumraku – jedina svetlost dopirala je iz daljine, sa plafonske svetiljke na sredini prostranog podruma – uključio kasetofon blaupunkt u priključak smešten sa strane na sijaličnom fasungu, kakve su nekada pravili. Pritisnuo sam dugme za reprodukciju. Isprva tiho zavijanje, potom šuštanje sa samog nosača zvuka. Nekoliko sekundi se nije ništa čulo, možda nečije disanje, pomislio sam. A onda sam začuo glas svog pokojnog brata. U trenu mi se zaledila krv u žilama. Ponovo čuti glas nekog bliskog, nekoga koga više nema. Poput nekog jezivog vremenoplova. Glas mu je bio dosta tih, nemoćan, glas teško obolelog, umirućeg.

– Po pričama koje sam mogao da čujem a možda više da naslutim, Maksimovići su bili iz Trebinja ali su se, makar u našoj liniji, jedno vreme prezivali Pejčemaximovići, po deda Pejči koji se nasmrtno posvađao sa svojim bratom. Oduvek mi se činilo da smo, u stvari, došli u Beograd direktno iz nekakvog balkanskog mraka kome nije lako odrediti mesto. Prebirajući po glavi čitavu genealogiju moje porodice i vadeći iz zaborava priče starijih, iz tog zbrda-zdola načinjenog galimatijasa – jer, kako to i biva, u srpskim kućama niko ne vodi zapise o poreklu porodice ali se tu i tamo pojavi ova ili ona priča – odavno sam nešto shvatio o nama. Shvatio sam da je kategorija mraka, tmine ili makar odsustva svetlosti bila trag koji se kod svakog od mojih predaka pojavljivao poput matrice. Mrak je, čini mi se što duže ovo snimam, bio vododelnica života, rastanak sa starim životima i upućivanje mojih predaka u neka nova rođenja, nove živote. Moj plan je

jednostavan. Ukoliko me zdravlje još malo podrži, sabraću sve deliće mozaika koji su pohranjeni u mom ličnom sećanju ili sećanju na mnogobrojne priče predaka. Voleo bih da svojim glasom načinim nekakvu holografsku projekciju mraka, tmine u kojoj su se jednom zauvek našli životi svih onih koje smo sahranili... – govorio je glas mog pokojnog brata.

Tu se zvučni zapis završavao. Uzalud sam drhturavim prstima premotavao traku napred-nazad, menjao stranu. Tu više nije bilo nikakvih reči. Kao u delirijumu, prekopao sam sve kutije u kredencu i nisam našao više nijednu kasetu. Svoje poslednje dane, dakle, Miloš je proveo pokušavajući da glasom pobedi svoju smrt, da povešću naše porodice pobedi zaborav. Te noći sam odlučio da nastavim njegovu misiju.

Miloš Maksimović je umro u strašnim mukama u svojoj pedeset drugoj godini, ostavivši iza sebe ženu Ljudmilu, bez poroda. Po struci je bio mašinski inženjer i proveo je veći deo svoje karijere u *Galenici*, kao stručnjak za mašine uz pomoć kojih se proizvode lekovi. A za njega pak nije bilo leka koji bi izašao s pokretne trake. Prvorođen, bio je blaže naravi nego što je moja, tiši i mirniji, a roditelji su mi govorili da je bio jezivo nezgodno dete sve dok se nisam ja rodio. Možda ga je pojava mlađeg brata – da se i sam poslužim „pop-psihologijom“ – tu i tamo smirila i na neki način „svezala“ njegov temperament. Kao stariji brat, bio je, da ne grešim dušu, izvanredno nežan, na onaj tipičan muški, drugarski način, i zaštitnički nastrojen prema meni. Bio je dva razreda ispred mene, u osnovnoj školi tada zvanj „Đuro Đaković“ a sada „Skadarlija“, i uvek me je branio. „Nemoj njega, to je Maksim, mlađi brat Miloša Maksimovića“, govorili su. Bio je dva razreda ispred mene i u Prvoj beogradskoj

gimnaziji, sto metara od naše roditeljske kuće, i ponovo me je branio. „Nemoj njega, to je Lošmijev mlađi brat“, govorili su. Izabrao je mirnu ženu ali s njom nije dobio decu. Nije želeo da se mnogo udaljava od naše porodične kuće, te se jednostavno uselio u stan majčinih roditelja u Dobračinoj ulici. Tako je, malo uzbrdo, malo nizbrdo, ponovo bio koliko u roditeljskom toliko i u svom domu. Jedino što bih mogao da povežem sa iznenadnim detektovanjem njegove bolesti bila je činjenica da je, od kada se devedesetih vratio s ratišta, nešto više pio nego ranije. Ili bar više nego što je to prilično, gledano kroz prizmu vaspitanja koje smo dobili od roditelja. Ali i to je radio tiho, bez mnogo buke. Kao da je bežao u alkohol da bi se, obložen njime, zaštitio od spoljnog sveta a ne da bi u njemu pronašao onaj dodatni adrenalin koji sâm pronalazim kada na nekom koktelu ili slavi popijem više nego što je u redu, nakon čega, kako moja žena kaže, počnem da ispravljam „sve moguće krive Drine“. Da li je zaista ta činjenica bila zaslužna da mu se dijagnostikuje rak debelog creva u poodmakloj fazi, s metastazama na drugim organima, ili je i to bila neka naknadna pamet kojom smo mi, njegova okolina, pokušali da racionalizujemo iznenađnu, ničim najavlјenu pojavu – ne bih znao da kažem. Posle prve operacije bilo mu je zadržljivo bolje. Nakon godinu dana stanje se toliko pogoršalo da je, kako su i drugi često govorili, „preminuo naprasno“. Na neki način i jeste bilo naprasno. Pozlilo mu je ponovo u jedan četvrtak, tada je i smešten u bolnicu, povratio je kofu krvi već u nedelju i zatim izdahnuo. Uz svu brigu masno potplaćenih lekara i doktore, bivše dužnike ili prijatelje. U jednoj od najboljih prestoničkih bolnica.

Kasnio sam tog dana. Pored njegovog uzglavlja već su bile moja majka i žena i njegova Ljudmila. Došao sam, što

sam pre mogao, sa gradilišta u Novom Sadu. Znam da sam trčao uz stepenice bolnice (verujući da još uvek ima nade, ne znajući da je već napustio ovaj mračni svet) ne mogavši da sačekam lift i gledam ljude u belom. Kada sam hrupio u sobu, okliznuvši se na linoleumu tako da sam morao da se uhvatim za dovratak kako ne bih proklizao niz hodnik, već je bilo gotovo. Njegovo telo je bilo pokriveno čaršavom. Oko njega, kao na nekoj tajnoj večeri, sedele su moja majka, Ljudmila i moja supruga. Za razliku od majke, druge dve žene su gledale u linoleum ispod bratovljevog kreveta. Kreveta mog već nepostojećeg starijeg brata. Veoma me je povredila, kao i Miloša, smrt našeg oca, nekoliko godina ranije. Plakali smo zagrljeni pred porodičnom grobnicom Maksimovića na Novom groblju, dok su u nju spuštali sanduk s našim ocem. Plakali smo kao kiša. Majka je bila nema. Grlili smo se kao da se nikada ranije u životu nismo zagrlili. Poput davno izgubljene pa pronađene braće. Ali tog dana kada je Miloš umro, niko nikoga nije zagrlio u toj odvratnoj, mokraćom i usirenom krvlju usmrdelej bolničkoj sobi. Ali, dok su dve mlađe žene gledale u linoleum (ili, pre, nigde), moja majka je gledala pred sebe, mislim da čak nije ni registrovala da sam prisutan, da sam došao i stajao na vratima i, odjednom je, ne narušavajući tišinu, zinula tako jako kako u životu nisam video... da nekome donja vilica može da toliko odstupi od gornje. Tako je sedela, s tim razjapljenim čeljustima, gotovo ne dišući, ne videći nikoga u sobi. Možda samo mrak. Taj prizor je bio kao aranžiran nekom filmskom animacijom. Anatomski nemoguć a moguć. Ništa nije rekla. Nije niko. Ni ja sâm.

Sat kasnije, kada smo supruga i ja na bolničkom parkingu ušli u naša kola (Ljudmila je vozila mamu), okrenuo sam ključ i pokrenuo motor, potom odjednom ubacio u „ler“ i

zamolio ženu da me sačeka sekund. Izašao sam iz kola, otrčao oko ogromne bolničke zgrade, prolazeći kroz drvored mladih breza, našao se na drugom kraju dvorišta bolnice, otkrio da tamo nema breza već da postoji gola, prostrana livada i zbog tog otkrića mi je bilo lakše jer sam poželeo da glavom udarim u neko stablo što bi ostavilo trag na mom licu. Zatim sam, poput muslimanskog vernika, kleknuo na tu livadu i, kao da klanjam islamski „zbib“, počeo čelom da udaram u travu i meku zemlju iz koje je ona klijala. Tako sam se dobro izударao čelom o zemlju, bez suza ili glasa, da mi je čelo pocrvenelo ali nije zapatilo otvorene rane ili ožiljke. Na taj način sam ukopao starijeg brata, a sahrana je bila formalnost. Bez suza.

Potpuno sâm, u kredencu. Sedim na hoklici, u mraku jer sam kasetofon blaupunkt priključio na sijalični fasung. Kako je to uradio i Miloš. Vrata orijaškog ormana su zatvorena. Naoružao sam se desetinama magnetnih kasete koje sam na kraju pronašao u jednog radnji za audio-opremu. Prodavac me je gledao kao ludaka. Nudio mi je kompakt diskove. Želeo sam da nastavim Milošev ritual, da svaki detalj bude uvijen u mrak i memlu kredenca, u krkljanje i šuštanje starog ali ispravnog aparata, da ispričam priču očevih Maksimovića i majčinih Teodopulosa. Palo mi je na pamet da je jedan deo mene umro kada nam je umro otac a drugi kada mi je umro brat. Da li onda uopšte postoji taj Maksim Maksimović? Odnosno ja. Nisam znao šta je Miloš zaista želeo, šta je započeo. Znao sam samo da će moj zadatak biti da tom zvučnom hronikom obuzdam neutaživu potrebu da počnem iz početka. Uostalom, moja profesija, zanimanje građevinskog inženjera, vokacija koju sam nasledio od Crnotravaca

iz ženskog dela očeve porodice (nemajući dovoljno hrabrosti da nastavim arhitektonski zanat oca Radomira), mogla je a istovremeno i nije morala da dovede do uspeha u poduhvatu koji se kao ideja ponovo rodio usred mrklog mraka, usred duboke noći. Izgradnja mraka. Ili bar njegova rekonstrukcija. Mrak suprotstavljen svetlosti, mrak bez koga se nije ni mogla odrediti svetlost, a sve poznate i minule civilizacije su oduvek insistirale na dijalektici mraka i svetlosti, mrak je u tom bipolarnom svetu (raj i pakao, spasitelj i sotona...) bio manje istražena ali, istovremeno, i manje osporavana kategorija. Tama se uzimala *a priori*, kao aksiom, pa smo kao deca, gledajući vesterne u bioskopu *20. oktobar*, znali da loš momak jaše crnog konja i nosi crni stetson šešir na glavi. Ta ekspedicija – putovanje u carstvo mraka – dovela me je do mesta odakle i pripovedam ovu priču. Pritisnuo sam crveno dugme na kome je pisalo REC, uključio mikrofona i počeo rečima: „Sve je počelo na obalama Trebišnjice...”